

FORMAREA COMPETENȚELOR DE AUTOEVALUARE LA ELEVI

(În baza studierii literaturii pedagogice franceze)

Maria ZACUȚELU

Catedra Științe ale Educației

L'autoévaluation est présentée ici plutôt dans la perspective formative du développement des compétences et du développement personnel que dans une perspective certificative. Il est question, dans cet article, de la nécessaire formation de l'élève à s'évaluer et à se juger lui-même, condition essentielle afin que celui-ci puisse comprendre le sens de l'évaluation et du jugement porté par l'enseignante ou l'enseignant et, conséquemment, en tirer profit dans son cheminement d'apprentissage. Ce regard vers le développement de la personne libre des contraintes inhérentes à la construction d'une instrumentation sophistiquée et permet la création d'activités éducatives.

În ultimul timp este deosebit de important a sprijini dezvoltarea competențelor de autoevaluare la elevi. Această preocupare a devenit cu mult mai importantă odată cu aprofundarea conceptului de metacogniție și corelarea acesteia cu dezvoltarea competențelor de autoevaluare și a autonomiei intelectuale.

Autoevaluarea va fi prezentată în acest articol mai mult ca o dezvoltare de competențe de formare și dezvoltare personală decât o perspectivă de apreciere și notare. Astfel, am putea menționa necesitatea de formare la elevi a competențelor de autoevaluare, ceea ce o să-i ajute să evalueze ei înșiși și să se aprecieze pe ei înșiși, ce de fapt este esențial pentru a putea înțelege sensul evaluării și a aprecierilor făcute de către profesor. În consecință, autoevaluarea trebuie să devină o cale de învățare.

Ce este autoevaluarea

Pentru a înțelege mai bine conceptul de autoevaluare, ar trebui să clarificăm conceptul de evaluare. Deși există multe definiții ale evaluării în reperele pedagogice, două dintre ele atrag atenția: „aprecieri calitative sau cantitative concentrate asupra valorii unui produs sau proces de învățare” [1] și „comparare a caracteristicilor observabile la standardele stabilite”[4].

Prima definiție pune accentul pe aspectul de măsură (valoare, produs, proces), în timp ce cea de-a doua subliniază importanța unor criterii (comparație, standarde, principii). Aceste două abordări, după cum menționează autorii, sunt în general bazate pe un număr de observații limitate. Mai mult, conceptul *evaluare* se referă la o evaluare în cazul în care accentul este pus pe importanța de a judeca de pe poziția de profesor sau poziția profesorului în legătură cu dezvoltarea competențelor. Atât succesele în învățatură, cât și procesul de măsurare a lor este continuu și multidimensional.

Predarea și abordarea evaluării în raport cu paradigma de învățare încearcă să ia în considerare autenticitatea și exhaustivitatea observațiilor, multiplicitatea acestora, metodele de colectare și expunere a informațiilor. De asemenea, se ține cont de continuitatea și aspectul progresiv de dezvoltare a competențelor. Un aspect deosebit îl are interactivitatea și abordarea descriptivă, precum și integrarea evaluării în procesul de învățare, ținându-se cont și de dimensiunile multiple ale învățării care trebuie luate în considerare [6]. Astfel, elevul trebuie să poată susține starea sa de progres pentru a identifica punctele sale forte, iar ceea ce rămâne de a îmbunătăți, precum și modurile de a face acest lucru.

Practicile de evaluare și notare într-un context de „evaluare” partajează aceste caracteristici cu practicile de evaluare formativă, inclusiv practicile de autoevaluare.

Astfel, în contextul practicilor de autoevaluare, se disting conceptele de autotest, autoexaminare și de autocorectare. Autoevaluarea este mai degrabă o apreciere reflexivă, decât o decizie argumentată. Potrivit lui G.Scallon, ea este o „apreciere, reflecție critică a valorilor anumitelor idei, sau a produsului muncii elevului, evoluția unor situații, proceduri și căi de învățământ în aspect calitativ, având la bază unele criterii stabilite de elev însuși”. L.Legendre precizează două condiții inerente necesare autoevaluării. Una dintre ele ține de stabilirea unor criterii și obiective stricte, iar a doua cere subiectului capacitatea de a face judecăți, aprecieri cât mai obiective despre el însuși.

Autoevaluarea este, în sine, o primă abordare calitativă a gândirii critice. Aceasta este o întoarcere reflexivă la un proces, un rezultat al unei activități etc. Ea conduce la o constatare pe care un elev o face la

examinarea comportamentului și viziunilor sale, precum și comentării rezultatelor activității. G.Scallon atrage atenția asupra dezvoltării competențelor de autoevaluare care este o tendință importantă în educație. În opinia sa, competența de autoevaluare este o necesitate a dezvoltării proprii, cu alte cuvinte, know-how-ul propriu, adică dobândirea unor obișnuințe necesare pentru a integra cunoștințele acumulate. Așadar, autoevaluarea este percepută ca o apreciere reflexivă, ca o decizie, un rezultat, o conștientizare, o tendință și presupune un efort substanțial din partea celor implicați în acest proces.

De ce ar trebui elevii să se autoevalueze

Unele practici de autoevaluare sunt încorporate în strategiile de predare pe o lungă perioadă de timp. Ne întrebăm, cine nu a verificat răspunsuri cu o foaie de examen-răspuns, ajustat lucrării sale, în timp ce profesorul sau profesoara corectează la tablă, sau nu a corectat exercițiile sale cu un prieten etc.? Aceste practici au scopul nu doar să varieze activitățile în clasă și să reducă corecțiile, dar și de a dezvolta o anumită autonomie în studiul personal.

În procesul de dezvoltare a competențelor complexe și generale, conceptul de autoevaluare capătă o altă valoare decât o simplă apreciere de sine. În plus, ea este atât un calificativ, cât și o abilitate de dezvoltare, orientată spre trei domenii (trei axe): autonomie intelectuală, metacogniție și dezvoltare de competențe în general. Astfel, practica de autoevaluare devine mai degrabă un obiectiv de formare, decât o simplă activitate în sala de clasă. Vizând acest obiectiv, se recunoaște o caracteristică formativă și educativă a evaluării, care promovează dezvoltarea progresivă, responsabilitatea și autonomia intelectuală. În același spirit se creează situații de predare-învățare concepute special pentru a atinge acest obiectiv, deoarece procesul de formare a competențelor nu se rezumă la informare, ci vizează formarea și dezvoltarea intelectuală prin care înțelegem o acumulare treptată ce duce la modificarea proceselor cognitive datorită învățării, care conduc la rândul său la transformarea intelectului uman, concretizată în capacități de cunoaștere, creativitate și în final în autonomie intelectuală.

Procesul de autoevaluare presupune, totodată, activarea potențialului copilului în scopul transformării și restructurării sale, asigurând astfel un sens ascendent dezvoltării intelectuale a personalității.

În acest sens, principalele atuuri ale autoevaluării, care servesc drept răspuns la întrebarea „de ce?”, sunt următoarele:

- a) în plan personal, autoevaluarea oferă elevilor posibilitatea de a-și dezvolta autonomia, deoarece ei ajung să transfere în diverse situații abilitatea de a-și evalua realizările;
- b) în plan pedagogic, autoevaluarea permite elevilor să îndeplinească o funcție altădată rezervată profesorului; acesta dispune astfel de mai mult timp pentru a satisface nevoile individuale ale elevilor;
- c) în plan profesional, elevii își dezvoltă, prin practicarea autoevaluării, abilități din ce în ce mai importante în muncă unde se întâmplă adesea ca o persoană să fie nevoită să împărtășească aprecierea propriei sale performanțe.

Autoevaluarea, o dimensiune a autonomiei

În liceu, un elev urmărește independent obiective personale, explicite și ierarhizate, dispune de o gamă de strategii de învățare, exerciții de opțiuni pentru realizarea obiectivelor sale, este capabil să identifice progresul și eșecurile și în legătură cu opțiunile sale, să suporte consecințele ultimelor. Identificarea de progres și eșecuri este direct legată de competențele de autoevaluare.

La realizarea unei activități cognitive de învățare sau de rezolvare a problemelor se pot distinge două personaje ce interacționează: interpretul care efectuează operațiunile cognitive și autoritatea de supraveghere ce urmărește progresele înregistrate de activitate mentală. Această monitorizare în curs de desfășurare corespunde metacogniției și cercetării, în general, și confirmă două componente: metacognitive de cunoaștere și de gestionare a activității emoționale. L.Lafortune și St. Pierre adăugă o a treia componentă care să ia în considerare obiectivul de a dezvolta competențe și deprinderi de autoevaluare: conștientizarea activității mentale și condițiile care o afectează.

Aprofundarea strategiilor de control afectează în mod direct competențele de autoevaluare. Procesul de evaluare constă în informarea, monitorizarea gândirii, aprecierea activităților cognitive, rolul și eficacitatea lor. Strategiile de control permit monitorizarea a ceea ce este de făcut, verifică progresul, evaluează și dirijează procesul în conformitate cu ceea ce se așteaptă, corelează relevanța pașilor în proces spre succesul așteptat. Astfel, controlul este o analiză, un diagnostic al calității „produselor” și proceselor. Prin urmare, dezvoltarea competențelor de autoevaluare îi conferă elevului un grad sporit de autonomie.

Autoevaluarea, o componentă a competenței

Competența este, în general, definită drept cunoaștere complexă care implică o acțiune de mobilizare a unui set de resurse integrate (interne și externe) pentru a identifica și a rezolva în mod independent și eficient un șir de situații. Având în vedere renovările în învățământ, am putea menționa faptul că cele mai multe dintre programele de studiu includ autoevaluarea ca o componentă indispensabilă a evaluării, fie în obiectivele generale ale curriculei, fie în lista obiectivelor de referință și a standardelor sau în criteriile de performanță. În acest context de idei, multe criterii de performanță sunt sugerate pentru a sprijini și a evalua dezvoltarea competențelor de autoevaluare, indiferent de punctele forte și slabe. În cele din urmă, putem conchide că unul dintre scopurile educației este de a continua în toate programele de gimnaziu și liceu promovarea dezvoltării gândirii reflexive și critice, iar toate acestea elevul trebuie să le raporteze la sine pentru a conștientiza nivelul său de performanță.

Cum se poate sprijini dezvoltarea competențelor de autoevaluare

Subiectele autoevaluării pot fi de diferită natură: calitatea unui produs ori a unei activități, a unui proiect și a modului lui de realizare, eficacitatea unui proces sau abordarea unei probleme. Caracteristicile personale, punctele tari și punctele slabe de comportament, propriile reacții și capacitățile, precum și competențele într-un anumit domeniu, gradul și nivelul de dezvoltare al oarecărei capacități, de asemenea, pot servi drept subiecte de cercetare ale autoevaluării. Pe de altă parte, creșterea autonomiei, starea resurselor personale (cunoștințe, aptitudini, atitudini), abilitatea de a identifica și a exploata resursele externe relevante reprezintă aspectul complexității subiectelor autoevaluării. G.Scallon, de asemenea, sugerează că elevii ar trebui să evalueze în cele din urmă propria lor capacitate de a evalua ei înșiși.

Pentru a sprijini dezvoltarea competențelor de autoevaluare, paralel cu elementele enumerate, mai sunt identificate și luate în considerare două aspecte: **procesul și instrumentele**. În ceea ce privește procesul, putem propune unele etape ce ar conduce la concentrare și precauție, ar putea anticipa unele capcane și evita unele eșecuri. În plan instrumental, putem pleda cu siguranță pentru instrumentele evaluării, dar, de asemenea, și pentru cele privind colectarea de date (sondaje, chestionare, teste) pentru cercetarea cantitativă sau calitativă, cu un accent special pe acesta din urmă, precum și pe strategiile folosite pentru dezvoltarea practicii metacognitive.

Etapele procesului

Am putea propune un proces complex de autoevaluare care ar include mai multe etape. Având în vedere dezvoltarea progresivă de calificare, ea se poate axa pe una sau alta dintre etape, în funcție de competențele ce urmează a fi dezvoltate, de nivelul de maturitate, tendințele și abilitățile metacognitive. În ceea ce privește planificarea și controlul strategiilor vizate, am crede că ele ar putea fi similare celor de predare-învățare-evaluare.

Prima treaptă are la bază crearea condițiilor de realizare și pregătirea procesului. La această treaptă se cere:

1. A formula prioritar obiective care implică cunoștințele, înțelegerea, partajarea și angajamentul personal.
2. A simula sarcini și activități care să conducă la dezvoltarea și exercitarea competențelor menționate.

Etapa următoare are în vizor calitățile produsului/procesului și îl apreciază astfel:

1. Analiza probelor pentru a identifica calitățile, caracteristicile manifestate ale unui produs sau proces de succes.
2. Formularea sau apropierea criteriilor de prioritate, a indicatorilor și scalelor de rating.
3. Îndeplinirea sarcinilor de constituire a indicilor de calitate.
4. Compararea calității produsului sau a procesului, dacă este necesar.
5. Gândire critică, de decizie (acest pas este deosebit de important în procesul de autoevaluare).
6. Autoreglarea (de exemplu, propunerea modificărilor care sugerează utilizări în aspecte diferite).

În concluzie am putea menționa că dezvoltarea competențelor de autoevaluare este un imperativ al timpului și o tendință în educație, este o necesitate atât la nivel de dezvoltare a competențelor în general, cât și la nivel de dezvoltare a personalității și aprecierii de sine.

Bibliografie:

1. Lafortune L. et L. St-Pierre. Les processus mentaux et les émotions dans l'apprentissage. - Montréal: Les Éditions Logiques, 1994.

2. Lafortune L. et L. St-Pierre. L'affectivité et la métacognition dans la classe. - Montréal: Les Éditions Logiques, 1996; - Bruxelles: De Boeck, 1998.
3. Lasnier F. Réussir la formation par compétences. - Montréal: Guérin, 2000.
4. Legendre R. Dictionnaire actuel de l'éducation, 2e édition. - Montréal/Paris: Guérin/Eska, 1993.
5. Leroux J.-L. et N. Bigras. L'évaluation des compétences: une réalité accessible dans nos collèges. - Saint-Hyacinthe, Cégep de Saint-Hyacinthe, Regroupement des collèges Performa, 2004.
6. Scallon G. L'évaluation des apprentissages dans une approche par compétences. - Saint-Laurent: ERPI, 2004.
7. St-Pierre L. Développer l'autonomie des élèves: pourquoi moi? Comment? // Pédagogie collégiale, 2004.
8. St-Pierre L. Enseigner une technique d'apprentissage. Actes du 22e colloque de l'AQPC. - Montréal: AQPC, 2002.
9. St-Pierre L. La métacognition, qu'en est-il ? // Revue des sciences de l'éducation. Vol. XX.

Prezentat la 02.03.2011